

Puheenvuoro hävittäjähankinnoista

Ilmavoimien Viestikillan kevätkokous
Vääksy 21.5.2021

Kaarle Nordenstreng
Emeritusprofessori, Tampereen yliopisto

Oma taustani

- Syntyi 9.6.1941 Helsingissä
- Isä Bertel majuri evp

Pohjan pojat Virossa 1919

Talvisota Koivisto 1939-40

Jatkosota Hiittinen 1941

Syväri, Äänislinna 1942-44

- Munkkiniemen Yhteiskoulu yo 1960
- Helsingin yliopisto hum kand 1963
- Ilmav VP Tikkakoski 1963, RUK 1964, res vänr 1964
- Helsingin yliopisto fil maist 1965, lis 1966, tri 1969
- Maanpuolustuskurssi ja res luutn 1976

Työni ja toimintani pääkohteet

- **Yleisradio**

Ohjelma-avustaja 1956-

Nuorten ohjelmien vastaava toimittaja 1962-63

PTS-elimen tutkimusasiantuntija 1967-71

- **Tampereen yliopisto**

Lehdistö- ja tiedotusopin assistentti 1965-66

Tiedotusopin (radio- ja tv-opin) professori 1971-, emeritus 2009-

- **Kotimaa**

Suomen Unesco-toimikunta 1968-, Viestintäpoliittinen komitea 1972- ym

Tiedotusopillinen yhdistys 1973-, Paasikivi-Seura 1975-, UKK-Seura 1985- ym

- **Ulkomaat**

Vieraileva tutkija USA 1966, 77, 91, 94, 95; Tansania 81; Tsekkoslovakia 87

Mediatutkimuksen maailmanjärjestön IAMCR:n varapresidentti 1972-88

Kansainvälisen journalistijärjestön IOJ:n presidentti 1976-90

HX-hankinta ja informaatiovaikuttaminen

- Kiltaveli Panu Moilasen määritelmä informaatiovaikuttamisesta ja siitä, että meihin vaikutetaan nyt laajemmin, taitavammin ja tarkemmin kuin koskaan aikaisemmin, ei päde vain vihamieliseen ja hybridi-vaikuttamiseen vaan myös HX-hankintaan.
- Niin lehdistö, radio-tv kuin sosiaalinen media ovat olleet mukana rakentamassa poliittista ja yleistä mielipidettä HX-hankkeen tueksi jättämällä varjoon sotilaallisen maanpuolustuksen ja turvallisuuspolitiikan ison kuvan.
- Mediatutkijalle hävittäjähankintatarina näyttäytyy historiallisesti ainutlaatuisena informaatiovaikuttamisprojektina, joka odottaa systemaattista tutkimustaan.

Hävittäjähankintojen vaiheet

- Ilmavoimille 1963-84 hankitut MiG ja Draken -hävittäjät (kumpiakin yli 40) tulivat tiensä päähän 1990-luvun alkupuolella – aikana jolloin kylmä sota päättyi ja itänaapuriksi tuli Neuvostoliiton tilalle Venäjä.
- 1992 hallitus päätti korvata hävittäjät Horneteilla (64 kpl, hinta nykyrahassa 2,4 mrd + lisälasku 1 mrd) ja luopua maavoimien kehittämisestä; samalla puolustuspolitiikkaa siirrettiin länteen – ilman sanottavaa keskustelua.
- 2015 puolustusministeriön esiselvitys päättyi Hornetien korvaamiseen samalla määrällä vastaavia – ilman vaihtoehtojen punnintaa ja julkista keskustelua.
- 2020 eduskunta siunasi tällä pohjalla uusien hävittäjien hankinnan ja hyväksyi vuoden 2021 budjetissa 10 mrd euron tilausvaltuuden (3 x Hornetien vastaava) – taas ilman vaihtoehtoja ja keskustelua.

Kaikkien aikojen suurin hankinta

- Hävittäjien kokonaishinta käyttö-, huolto- ja kehityskustannuksineen on yleensä noin kolminkertainen ostohintaan verrattuna; HX-hankkeen kokonaishinta on siten 30 mrd euron tasolla.
- Vuoden 2021 puolustusbudjetti on 5 mrd euroa, mistä HX-hankinta on 1,5 mrd eli 30 % ja merivoimien laivue 2020 -hankinta 3 %; muut pienemmät hankinnat ovat mukana materiaalikuluissa 17 %.
- HX on sekä Suomen historian mittavin asehankinta että suurin valtion rauhanaikana tekemä yksittäinen kauppa.
- Suomen varustelumenot 2019 olivat 1,5 % BKT:sta, Euroopan keskitasoa; HX-hankkeen toteutuessa 2021-lukema on 2,2 %, Euroopan kolmen kärkeä.

Neljä kysymystä

1. Miksei HX-hankkeesta ole keskusteltu politiikassa eikä mediassa ja miksi se on mennyt läpihuutojuttuna – verrattuna esim EU:n elvytysrahaston käsittelyyn?
2. Miksi HX-hankkeessa ei ole otettu huomioon ilmasodankäynnin perustavaa muutosta, joka tekee miehitetyt hävittäjät vanhentuneiksi ja edellyttää ilmapuolustuksen kokonaisuuden painottamista?
3. Miksi Hornetien varustamista 2012 hyökkäysaseilla ja HX-hankkeen vielä vahvempaa hyökkäyksellisyyttä ei ole käsitelty historiallisena puolustusdoktriinin muutoksena ja tuotu esiin siihen liittyviä riskejä?
4. Miksi sotilaallisen varustautumisemme kohde Venäjä on ymmärretty yleisenä uhkana Suomelle ottamatta huomioon Venäjän laajoja turvallisuuspoliittisia ja strategisia tavoitteita, sidonnaisuuksia ja rajoitteita?

Neljä vastausta

1. Hävittäjähankinnoista on muodostunut politiikan ulkopuolelle sijoittuva myytti, jonka asettaminen kyseenalaiseksi on ymmärretty epäisänmaalliseksi.
2. Puolustushallinto ja päätöksenteko on laiminlyönyt ilmasodankäynnin teknologiassa tapahtuneen historiallisen siirtymän miehittämättömiin aluksiin ja monipuolisten suojautumiskeinojen kehittämiseen.
3. Päätöksenteko on jättänyt huomiotta sen, että HX-hanke vahvistaa ilmavoimien hyökkäyskykyä ja samalla varmistaa Venäjän varautumisen vastatoimiin.
4. Päätöksenteossa on hämärtynyt se, että Venäjä on Suomelle paitsi maantieteellinen realiteetti myös sotilaallisesti ylivoimainen naapuri, jonka voittaminen edes uusien hävittäjien tuella on täysin epärealistista, joten tavoitteena pitäisi olla estää sotaan joutuminen.

Kuka onkaan epäisänmaallinen?

- Sekö, joka peräänkuuluttaa avointa ja perusteellista päätöksentekoa – vai se joka antaa asian edetä omalla painollaan ja demokraattista keskustelua välttäen?
- Sekö, joka osoittaa että hävittäjien merkitys ilma- puolustuksessa on 30 vuodessa supistunut minimiin – vai se joka pitää tehokkaita hävittäjiä itseisarvona?
- Sekö, joka muistuttaa Suomen puolustamisen olevan alueellisen koskemattomuuden turvaamista – vai se joka varustautuu hyökkäämään rajan yli itään?
- Sekö, joka kysyy onko Suomen mahdollista millään tekniikalla torjua Venäjän hyökkäystä ja eikö paras strategia ole vähentää vaaraa joutua hyökkäyksen kohteeksi ylläpitämällä aktiivista turvallisuuspolitiikka sekä vahvan alueellisen puolustuksen pelotetta – vai se joka haluaa asettaa puolustuksemme Naton varaan?

So what?

- Ei ole enää mahdollista perua kaikkien aikojen suurinta hankintaa, mutta sen sisällössä on paljon säätämisen varaa ja virheet voidaan osittain korjata hallitusohjelman Puolustuspolitiikka-luvun (3.3.2) puitteissa.
- Kun hallitusohjelmassa on sovittu ”Hornet-kaluston suorituskyky korvataan täysimääräisesti”, ei se tarkoita, että hankitaan vain hävittäjiä, sillä suorituskykyä voidaan korvata myös tehokkaalla ilmatorjunnalla, lennokeilla ja maasta laukaistavilla ohjuksilla.
- Lopullisen hankintasopimuksen säätämistä ei tule enää jättää puolustushallinnon yksinoikeudeksi.
- Tulee tehdä kriittinen tutkimus siitä, miten poliittinen päätöksenteko ja media ovat viimeisten 30 vuoden aikana hävittäjähankintaa käsitelleet.

Lähteitä

- Kimmo Kiljunen (toim.): *Raportti uusien hävittäjien hankinnasta*. Helsinki: Into (480 sivua, ilmestyy kesäkuussa 2021)
- Omasta toiminnasta kotisivu <https://sites.tuni.fi/kalle/>
 - Esitys Tampereella Ikääntyvien yliopistossa (2010): <https://sites.tuni.fi/kalle/puheita-ja-kirjoituksia/>
 - Steering the International Organization of Journalists (2019): <https://sites.tuni.fi/kaarle/nordenstreng-publications/> (listan lopulla)
- Haastattelu Tampereen yliopistossa (2021): <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/kylman-sodan-jarjestojohtaja-joutuu-kestamaan-jalkipuheita>